

SOSYAL POLİTİKA KURULU
BİLGİ NOTU - MART 2025

TÜRKİYE'DE EVSİZLİK

TÜRKİYE'DE KRONİK EVSİZLİK SORUNU

Kronik evsizlik, uzun süreli veya tekrarlayan evsizliği ifade eder ve genellikle bireylerin fiziksel veya zihinsel sağlık sorunları, bağımlılık, işsizlik ve sosyal destek mekanizmalarına erişimdeki yetersizlikler gibi birden fazla faktörden etkilendikleri bir durumdur. Türkiye'de yaklaşık 70.000 kişinin kronik olarak evsiz olduğu tahmin edilmektedir.

Türkiye'de evsizlik üzerine akademik ve saha çalışmaları nispeten sınırlıdır. Ancak gözlemler ve çeşitli raporlar, evsiz bireylerin özellikle büyükşehirlerde (İstanbul, Ankara, İzmir gibi) daha yoğun olduğunu ortaya koymaktadır. Kent nüfusundaki artış, ekonomik krizler, yüksek kira bedelleri ve ailevi sorunlar gibi faktörler evsiz bireylerin sayısını artıran başlıca etkenler arasında yer almaktadır.

Evsiz bireyler farklı yaşam koşullarına sahiptir. Bazı bireyler devlet ya da sivil toplum kuruluşları tarafından işletilen ve geçici konaklama imkânı sunan barınaklarda kalırken, kronik evsizlik yaşayanlar çoğunlukla parklar, otobüs durakları, alt geçitler ve banklar gibi kamusal alanlarda yaşamaktadır. Özellikle kış aylarında soğuk hava koşulları bu bireyler için ciddi hayati risk oluşturmaktadır.

Türkiye'de kronik evsizlerin demografik dağılımı üzerine yapılan araştırmalar, özellikle büyük şehirlerdeki bireylerin sosyoekonomik ve demografik özellikleri hakkında bazı bilgiler sunmaktadır. Bu çalışmalar evsizlik sorununun yaş, cinsiyet, eğitim durumu ve sokakta kalma süresi gibi farklı açılardan nasıl şekillendiğini ortaya koymaktadır. İstanbul'da yapılan bir çalışmada evsiz bireylerin yaş dağılımı şu şekilde tespit edilmiştir.

- 18-24 yaş arası: % 9,6
- 25-34 yaş: % 14,4
- 35-44 yaş: % 21,1
- 45-59 yaş arası % 40,4
- 60-74 yaş: % 13,7
- 75 yaş ve üzeri: % 0,7

Bu verilere göre evsiz bireylerin en yoğun olduğu yaş grubu %40,4 ile 45-59 yaş arasındadır. Bu yaş aralığı, toplumda evsizliğin en belirgin olduğu ve destek ihtiyacının en yüksek olduğu kesimlerden biri olarak öne çıkmaktadır.

Türkiye'de evsizler arasında cinsiyet dağılımı incelendiğinde, erkeklerin oranının daha yüksek olduğu görülmektedir. Bir araştırmada, evsiz nü-

fusun %55'inin erkek, %36'sının kadın ve %9'unun çocuklardan oluştuğu belirtilmiştir.

Evsiz bireylerin eğitim seviyeleri genellikle düşüktür. İstanbul'da yapılan bir çalışmada, katılımcıların çoğunluğunun ilkökul mezunu olduğu tespit edilmiştir. Örneğin, 33-65 yaş aralığındaki evsiz bireylerin büyük bir kısmı ilkökul mezunudur.

Evsiz bireylerin sokakta geçirdikleri süreler de önemli bir demografik veridir. İstanbul'da yapılan bir araştırmada, katılımcıların %53,1'inin 5 yıl ve üzeri bir süredir sokakta yaşadığı, %20,3'ünün ise 1 yıl ve daha az bir süredir sokakta kaldığı belirlenmiştir. Bu durum, evsizliğin uzun süreli ve kronik bir sorun olduğunu göstermektedir.

Türkiye'de evsiz bireylerin sayısı ve şehirlere göre dağılımı konusunda resmi ve güncel verilere ulaşmak zordur. Ancak mevcut araştırmalar ve sivil toplum kuruluşlarının raporları, evsizliğin özellikle büyük şehirlerde yoğunlaştığını göstermektedir.

İstanbul: Türkiye'de evsizlerin en yoğun bulunduğu şehir İstanbul'dur. İstanbul Planlama Ajansı'nın (İPA) 2023 yılında yayımladığı bir rapora göre, İstanbul'da evsizlerin en fazla görüldüğü üç ilçe Beyoğlu, Fatih ve Şişli'dir. Bu ilçeler, günün her saati kalabalık olmaları nedeniyle evsiz bireyler tarafından tercih edilmektedir. Evsizlerin barınmak için en sık kullandıkları mekânlar arasında parklar (%40), köprü altları (%34), yeraltı treni istasyonları (%31) ve otobüs durakları (%19) bulunmaktadır.

Diğer Şehirler: İstanbul dışındaki şehirlerde evsizlerin sayısı ve dağılımı hakkında sınırlı bilgi bulunmaktadır. Türkiye genelinde evsiz sayısına ilişkin resmi bir veri bulunmamakla birlikte, sivil toplum kuruluşlarının tahminlerine göre, Türkiye'de yaklaşık 70 bin evsiz bulunmaktadır. Bu evsizlerin önemli bir kısmının İstanbul'da olduğu düşünülmektedir.

Türkiye'de evsiz bireylere yönelik sosyal yardımlar kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşları tarafından sağlanmaktadır. Belediyeler özellikle kış aylarında evsiz bireyleri geçici olarak misafir etmekte ve barınma hizmeti sunarak gıda desteği sağlamaktadır. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, sosyal yardım programları aracılığıyla belirli kriterleri karşılayan evsiz bireylere maddi destek sağlarken, bazı yardım kuruluşları ve dernekler de

gıda, giyim ve hijyen malzemeleri gibi temel ihtiyaçların karşılanması için çalışmaktadır.

Ancak bu destekler genellikle geçici çözümler sunmakta ve uzun vadede evsiz bireylerin topluma yeniden kazandırılmasını sağlayacak bütüncül politikalarda eksiklikler bulunmaktadır. Çalışma hayatına katılım, psikososyal destek hizmetleri ve uygun fiyatlı konut projeleri gibi uzun vadeli çözümlere daha fazla önem verilmesi gerekmektedir.

TÜRKİYE'DE EVSİZLİĞİN NEDENLERİ

Evsizlik, birçok farklı sosyoekonomik ve psikososyal faktörün bir araya gelmesiyle ortaya çıkan çok boyutlu bir sorundur. Türkiye'de evsizliğin temel nedenleri dört ana başlık altında incelenebilir: ekonomik faktörler, ailevi ve sosyal nedenler, sağlık sorunları ve sosyal destek mekanizmalarının yetersizliği.

Ekonomik faktörler evsizliğin ana nedenlerinden biridir. Türkiye'de son yıllarda yaşanan ekonomik dalgalanmalar, yüksek işsizlik oranları ve artan yaşam maliyetleri düşük gelirli bireylerin barınma olanaklarını ciddi ölçüde kısıtlamaktadır. Yüksek işsizlik oranları ve düşük gelir düzeyleri, bireylerin temel ihtiyaçlarını karşılamalarını zorlaştırmakta ve barınma sorunlarını daha da ağırlaştırmaktadır. Özellikle düzensiz veya güvencesiz işlerde çalışan bireyler ekonomik zorluklarla baş etmekte zorlanmakta ve evsizlik riskiyle karşı

Evsiz bireylere yatacak bir yer sağlamak yeterli değildir; onları sosyoekonomik hayata yeniden entegre etmek için rehabilitasyon ve danışmanlık hizmetleri de sağlanmalıdır.

karşıya kalmaktadır. Ayrıca, metropollerde konut fiyatlarının ve kiraların hızla artması, düşük ve orta gelirli bireylerin uygun fiyatlı konutlardan yararlanmasını engellemektedir. Bu da evsizliğin giderek artan bir sorun haline gelmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Uygun fiyatlı konut projelerinin eksikliği de konut krizini derinleştiren bir diğer faktördür. Son olarak, borç ve maddi sıkıntılar da evsizlik riskini artırmaktadır. Borçlarını ödeyemeyen veya iflas eden bireyler, mali kaynaklarının tükenmesiyle birlikte konutlarını kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya kalabilmektedir. Bankalara olan borçlar, icra takipleri ve genel finansal zorluklar evsizlik riskini artıran faktörler arasındadır.

Aile ve sosyal yapının zayıflaması da evsizlikle ilişkilendirilen önemli nedenlerdendir. Aile içi şiddet ve boşanma bireylerin barınma sorunlarında önemli bir rol oynamaktadır. Aile içi şiddete maruz kalan kadın ve çocuklar güvenli bir ortam arayışıyla evlerini terk etmek zorunda kalabilmektedir. Ancak barınacak bir yer bulamayan bu bireyler evsizlik riski ile karşı karşıya kalmaktadır. Benzer şekilde boşanma ya da aile içi çatışmalar nedeniyle ekonomik ve sosyal desteğini kaybeden bireyler de zaman içinde evsizliğe sürüklenebilmektedir. Sosyal dayanışmanın zayıflaması, yalnız ve sosyal desteksiz yaşayan bireylerin savunmasız hale gelmesine neden olmakta, bu durum ekonomik ve psikolojik sorunlarla baş etmelerini zorlaştırmakta ve evsizlik riskini artırmaktadır. Göç ve kentleşme de evsizlikle ilişkili önemli faktörlerdir.

Kırsal kesimden metropollere göç eden bireyler, kentlerde uygun iş veya barınma imkânı bulamayabilmekte ve bunun sonucunda evsiz kalabilmektedir. Özellikle düzensiz göçmenler barınma konusunda büyük sıkıntılar yaşamakta, bu da onları evsizlikle yüzleşmek zorunda bırakmaktadır.

Sağlık sorunları da evsizliğin önemli tetikleyicilerinden biridir ve bireylerin barınma ve istihdam olanaklarını kaybetmelerine neden olabilir. Ruhsal hastalıklar evsizlikle doğrudan ilişkilidir. Şizofreni, bipolar bozukluk, depresyon ve anksiyete gibi ciddi ruhsal hastalıklar bireylerin sosyal hayattan kopmalarına, iş bulma ve çalışma yeteneklerini kaybetmelerine neden olabilmektedir. Bu bireyler yeterli sağlık hizmetlerine ve destek mekanizmalarına erişemediklerinde zaman içinde evsizliğe sürüklenebilirler. Madde bağımlılığı, evsizlikle ilişkili bir diğer önemli sağlık sorunudur. Alkol ve uyuşturucu bağımlılığı bireylerin işlerini kaybetmelerine, aile bağlarının kopmasına ve genel sağlıklarının bozulmasına neden olabilmektedir. Bağımlılık sorunu yaşayan bireylerin rehabilitasyon süreçlerine erişimde yaşadıkları zorluklar, bu sorunun kronikleşmesine yol açmakta ve evsizlik riskini artırmaktadır. Ayrıca kronik hastalıklar ve engellilik de evsizlikle yakından ilişkilidir. Kronik hastalığı veya fiziksel engeli olan bireyler yeterli sağlık ve bakım hizmetlerine erişemediklerinde çalışma yetilerini kaybedebilmekte ve evsizlik riski ile karşı karşıya kalabilmektedir.

Türkiye'de evsiz bireylere yönelik sosyal hizmetler ve destek programları genellikle kısa vadeli yardımlarla sınırlı kalmakta ve uzun vadeli rehabilitasyon süreçlerine yeterince odaklanılmamaktadır. Belediyeler ve sosyal hizmet kurumları tarafından sağlanan geçici barınma merkezleri, evsiz bireylerin temel ihtiyaçlarının karşılanmasında önemli bir rol oynamaktadır. Ancak bu merkezlerin sayısı ve kapasitesi yetersizdir. Ayrıca, bu merkezlerde uzun vadeli rehabilitasyon ve mesleki eğitim programlarının bulunmaması, evsiz bireylerin topluma yeniden entegre olmalarını zorlaştırmaktadır. Türkiye'deki evsiz bireylerin büyük bir kısmı akıl hastalığı, madde bağımlılığı veya travmatik geçmişleri nedeniyle psikososyal desteğe ihtiyaç duymaktadır. Ancak bu alanda sunulan psikolojik danışmanlık ve rehabilitasyon hizmetlerinin sınırlı olması, evsiz bireylerin sosyal hayata yeniden entegre olmalarını zorlaştırmaktadır. Ayrıca, istihdam ve sosyal entegrasyon politikalarının eksikliği, evsiz bireylerin ekonomik bağımsızlık kazanmalarını zorlaştırmaktadır. Evsiz bireylerin iş bulmalarına ve sosyal hayata uyum sağlamalarına yardımcı olacak yeterli mesleki eğitim ve işe yerleştirme programlarının olmaması, uzun vadede barınma sorununun çözümünü engellemektedir. Bu eksiklikler evsizliğin kalıcı bir sorun haline gelmesine neden olmaktadır.

Sonuç olarak, Türkiye'de evsizlik ekonomik, sosyal ve sağlıkla ilgili faktörlerin bir araya gelmesinden kaynaklanan karmaşık bir sorundur. Geçici yardımlar ve barınma hizmetleri kısa vadede çözüm sağlarken, uzun vadeli ve sürdürülebilir politikalar geliştirilmeden evsizlik sorununun çözülmesi mümkün görünmemektedir. Kalıcı çözümler için ekonomik istikrarın sağlanması, sosyal dayanışma mekanizmalarının güçlendirilmesi, sağlık hizmetlerine erişimin artırılması ve evsiz bireylerin topluma kazandırılmalarını sağlayacak programların geliştirilmesi gerekmektedir.

POLİTİKA ÖNERİLERİMİZ

Evsiz bireylerin en temel sorunu barınma ihtiyacıdır, bu nedenle devlet ve yerel yönetimler öncelikli olarak barınma çözümlerine odaklanmalıdır. Yerel yönetimler, belediyeler ve Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından işletilen geçici barınma merkezleri evsiz bireylere temel barınma imkânı sağlamaktadır. Ancak bu merkezlerin sayısı ve kapasitesi yetersizdir. Özellikle büyükşehir-

lerde kış aylarında kapasitenin artırılması ve daha fazla bireyin faydalanabilmesi için bu merkezlerin erişilebilirliğinin artırılması gerekmektedir.

Ayrıca sadece geçici barınma merkezleri değil kalıcı konut çözümleri de geliştirilmelidir. Sosyal konut projeleri kapsamında evsiz bireylere düşük maliyetli veya hibe destekli konutlar sağlanabilir. Avrupa ve ABD'de başarıyla uygulanan "Önce Konut" modeli, evsiz bireylerin önce kalıcı konut sahibi olmalarını, ardından da diğer sosyal uyum hizmetlerine erişimlerini sağlayarak önemli bir başarı elde etmiştir.

Son olarak, evsiz bireylere yatacak bir yer sağlamak yeterli değildir; onları sosyoekonomik hayata yeniden entegre etmek için rehabilitasyon ve danışmanlık hizmetleri de sağlanmalıdır. Bu hizmetler evsiz bireylerin topluma uyumlarını ve ekonomik bağımsızlıklarını kazanmalarını sağlayacaktır.

Evsiz bireylerin uzun vadeli ekonomik bağımsızlık kazanmalarına yardımcı olmak için, onlara mesleki eğitim ve işe yerleştirme fırsatları sağlamak önemlidir. Evsiz bireylerin işgücüne katılmalarını sağlamak için belediyeler ve İŞKUR ile ortaklaşa "Sosyal İstihdam Programları" oluşturmak yaklaşımlardan biridir. Ayrıca, bazı Avrupa ülkelerinde görüldüğü gibi korumalı işyerleri modelinin uygulanması, iyileştirme sürecinde evsiz bireylere istihdam sağlayabilir. Türkiye'de de benzer bir model sivil toplum kuruluşları ve özel sektör işbirliğinde sosyal girişim projeleri ile hayata geçirilebilir. Bu projeler, evsiz bireylerin işgücüne katılımını artırmanın yanı sıra sosyal bütünleşmelerini de destekleyecektir. Ayrıca, özellikle genç ve istihdam edilebilir evsiz bireylere yönelik dijital beceri eğitimi, girişimcilik desteği ve işbaşı eğitim programları sunulması, bu bireylerin işgücü piyasasındaki rekabet güçlerini artırabilir ve uzun vadede ekonomik bağımsızlıklarını kazanmalarını kolaylaştırabilir.

Evsiz bireylerin karşılaştığı zorlukları ele almak için sağlık hizmetlerini güçlendirmeye odaklanmak çok önemlidir. Birçok evsiz birey akıl hastalığı, madde bağımlılığı ve kronik sağlık sorunlarıyla mücadele etmekte, bu da genellikle barınma ve istihdam fırsatlarının kaybedilmesine yol açmaktadır. Alkol ve uyuşturucu bağımlılığının bu nüfusta yaygın olması, AMATEM ve ÇEMATEM gibi rehabilitasyon merkezlerinin daha erişilebilir hale getirilmesi ihtiyacını vurgulamaktadır. Tedavinin

barınma hizmetleriyle iç içe geçmesi, evsiz bireylerin genel refahını iyileştirmek için bütüncül bir yaklaşımı desteklemek açısından önemlidir. Sosyal hizmet merkezlerinin ve psikososyal danışmanlık hizmetlerinin yaygınlaştırılması da evsiz bireylere psikolojik destek sağlanması açısından önemlidir. Depresyon, travma sonrası stres bozukluğu ve şizofreni gibi ağır ruhsal hastalıkları olanlara özel ilgi ve destek gösterilmelidir. Düzenli sağlık kontrollerine sınırlı erişim, mobil sağlık ekipleri veya ücretsiz klinikler aracılığıyla temel sağlık hizmetleri sağlanarak ele alınabilir. Evsiz bireylerin sağlık hizmetlerine erişiminin artırılması, yalnızca yaşam kalitelerini iyileştirmekle kalmayacak, aynı zamanda topluma uyumlarını da artıracaktır.

Sivil toplum kuruluşları (STK'lar) ve gönüllüler, evsiz bireyler için destek programları sağlamada çok önemlidir. Bu kuruluşlar ücretsiz yiyecek, giyecek ve hijyen malzemeleri sunarak temel ihtiyaçlarını karşılamakta ve kendilerini topluma dahil hissetmelerine yardımcı olmaktadır. Bu yardım kuruluşlarının erişim alanlarının genişletilmesi için çaba gösterilmeli ve evsizlik konusunda toplumsal farkındalık kampanyaları yoğunlaştırılarak konunun toplum tarafından daha iyi anlaşılması sağlanmalıdır. Medya kampanyaları, sosyal sorumluluk projeleri ve üniversitelerle işbirliği içinde farkındalık çalışmaları, damgalama ve dışlamanın önlenmesine yardımcı olabilir. Evsizlik konusunun daha geniş bir kitleye ulaştırılmasıyla toplumda empati geliştirilebilir. Ayrıca üniversiteler, kurumlar ve bireyler için eğitim, psikososyal destek ve mesleki rehberlik projeleri yoluyla evsizleri desteklemeye yönelik gönüllülük programlarının oluşturulması önemlidir. Gönüllülük, hem evsiz bireylerin yaşamları üzerinde doğrudan bir etki bırakmak hem de sosyal sorumluluk bilincini teşvik etmek için güçlü bir araçtır.

Finlandiya'nın Housing First, ABD'nin Rapid Re-Housing, Kanada'nın National Housing Strategy, Birleşik Krallık'ın Rough Sleeping Strategy ve Avustralya'nın Common Ground programları, evsizlikle mücadelede başarılı ve etkili yaklaşımlar olarak öne çıkmaktadır. Bu uygulamaların detaylı incelenmesi, evsizliği azaltmada etkili olan bazı ortak unsurları ortaya koymaktadır.

Önce Barınma: Önce Barınma gibi yaklaşımlar, evsiz bireylerin önce barınmalarını ve ardından sosyal ve ekonomik desteğe erişmelerini sağlar.

Erken Müdahale: Evsizlik riski altındaki bireyler için önleyici hizmetler geliştirilmelidir.

Çok Yönlü Destek: Evsizlik sadece ekonomik bir sorun değil, aynı zamanda psikososyal ve sağlık boyutları olan bir konudur.

Devlet-STK İşbirliği: Hükümetler, yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları evsizlikle mücadelede birlikte hareket etmelidir.

Uzak Doğu ülkeleri evsizlikle mücadele konusunda kendi toplumsal dinamikleri doğrultusunda özgün yaklaşımlar geliştirmiştir. Japonya'da "Özel Geçici Barınma Merkezleri", Güney Kore'de "Umut Destek Merkezleri" ve Çin'de çeşitli sosyal destek mekanizmaları bulunurken, Singapur'da "HDB (Housing Development Board)" konut sistemi evsizliğin önlenmesinde başarılı bir model olarak öne çıkmaktadır. Özellikle Singapur'da devletin evsiz bireyleri hızlı bir şekilde destek mekanizmalarına entegre etmesi ve kalıcı çözümler üretmesi nedeniyle uzun süreli evsizliğe nadiren rastlanmaktadır.

Ancak evsizlik sadece barınma ihtiyacıyla değil, kültürel, ekonomik ve sosyal güvenlik sistemleriyle de şekillenen çok boyutlu bir sorundur. Dolayısıyla kronik evsizlikle mücadelede ülkemizin kültürel dokusuna, ekonomik gerçeklerine ve toplumsal değerlerine uygun politikalar geliştirmemiz gerekmektedir.

Bu noktada "pergel metaforu" güçlü bir yol gösterici olabilir: Bir ayağımızı kendi değerlerimize ve kültürümüze sıkı sıkıya bağlıyken, diğer ayağımızı dünyadaki başarılı uygulamaları öğrenmek, yenilikleri takip etmek ve ülkemize uyarlamak için serbest bırakmalıyız. Ancak bu dengeyi koruyarak evsizliğe karşı hem radikal hem de çağdaş çözümler üretebiliriz.

İslam ülkelerinde evsizlik ülkeden ülkeye farklılık gösterse de genel olarak sosyal yardımlaşma ve dayanışma kültürünün güçlü olduğu gözlemlenmektedir. Tarihsel olarak "vakıf sistemi" ve "zekât mekanizması" sosyal dayanışmayı destekleyerek ihtiyaç sahiplerine barınma ve temel geçim im-

kânlarının sağlanmasında önemli bir rol oynamaktadır. Bugün birçok İslam ülkesinde vakıflar, konut projeleri ve sosyal destek programları aracılığıyla evsizlikle mücadelede aktif olarak yer almaktadır.

Bununla birlikte, modern devlet politikaları ve sosyal refah sistemleri de evsiz bireylerin korunması için çeşitli destek mekanizmaları geliştirmiştir. Kamu destekli konut projeleri, sosyal yardımlar ve istihdam teşvikleri evsizliği azaltmak için etkili araçlar olarak kullanılmaktadır. Ancak ekonomik krizler, savaşlar, kitlesel göç hareketleri ve artan sosyal eşitsizlikler hem geleneksel vakıf sisteminin hem de devlet politikalarının etkinliğini sınırlandırmaktadır. Bu nedenle İslam ülkelerinde evsizlikle mücadelede vakıf sisteminin güçlendirilmesi ve modern sosyal politikalarla entegrasyonunun sağlanması sürdürülebilir çözümler geliştirilmesi açısından büyük önem taşımaktadır.

KAYNAKLAR:

- TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) Evsizlik Raporları
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Sosyal Yardım Programları
- İstanbul Büyükşehir Belediyesi Sosyal Hizmetler Müdürlüğü Evsizlik Çalışmaları
- Türkiye'de Evsizlik Üzerine Akademik Çalışmalar ve Raporlar
- acikbilim.yok.gov.tr
- dergipark.org.tr
- cdn.istanbul.edu.tr
- gazetekadikoy.com.tr
- yenisafak.com

